# JADIDCHILIK – ZAMONAVIY MILLIY G‘OYA MANBAI SIFATIDA.

***Umitov Nodir Mamadi o'g'li,***
*Ma'naviy ma'rifiy ishlari bo'yicha direktor o'rinbosari,*
*Toshkent shahar Yangihayot tumani Maktabgacha va maktab ta'limi bo'limi tasarrufidagi 329-sonli umumta'lim maktabi.*

***Annotatsiya.*** *Mazkur maqolada jadidchilik harakati tarixiy-madaniy fenomen sifatida har tomonlama tahlil qilinadi. Jadidlar tomonidan ilgari surilgan ijtimoiy-ma’naviy va ma’rifiy islohotlar g‘oyasi, ularning zamonaviy tafakkur va taraqqiyotga oid qarashlari bugungi milliy g‘oya shakllanishida qanday manba bo‘layotgani ilmiy nuqtayi nazardan yoritiladi. Xususan, Mahmudxo‘ja Behbudiy, Abdulla Avloniy, Munavvarqori Abdurashidxonov kabi jadid namoyandalarining asarlari va amaliy faoliyati bugungi O‘zbekistonda yoshlarda vatanparvarlik, bilimga chanqoqlik va fuqarolik ongini shakllantirishda qanday o‘ringa ega ekani misollar bilan asoslab berilgan. Milliy tiklanishdan milliy yuksalish sari bo‘lgan yo‘lda jadidchilik harakati ma’naviy asos va mafkuraviy yo‘nalish sifatida dolzarb ahamiyat kasb etayotgani ta’kidlanadi. Tadqiqot natijasi sifatida, milliy g‘oyaning shakllanishida tarixiy-madaniy merosga, xususan jadidlar faoliyatiga tayanishning zarurati asoslab beriladi.*

***Kalit so‘zlar:*** *Jadidchilik, milliy g‘oya, ma’naviy meros, ma’rifiy islohot, zamonaviy tafakkur, Behbudiy, Avloniy, o‘zlikni anglash, vatanparvarlik, ilm-fan, milliy tiklanish, yangi O‘zbekiston.*

Har qanday xalqning milliy uyg‘onish davri, o‘zlikni anglash jarayoni va tafakkur rivojida muayyan tarixiy bosqichlar muhim o‘rin tutadi. O‘zbek xalqi tarixida bunday bosqichlardan biri bu – XIX asr oxiri va XX asr boshlarida shakllangan jadidchilik harakatidir. Bu harakat o‘z davrining ilg‘or tafakkur egalarining sa’y-harakatlari bilan yuzaga kelgan bo‘lib, ma’rifat, ilm-fan, ijtimoiy islohotlar va milliy g‘ururni uyg‘otishdek ezgu maqsadlarga xizmat qilgan. Jadidlar xalqni jaholatdan xalos etish, yangi dunyoqarash, zamonaviy ta’lim-tarbiya va mustaqil tafakkur sari yo‘naltirishni o‘z oldilariga maqsad qilib qo‘yganlar [1].

Jadidchilik harakati nafaqat madaniy-ma’rifiy islohotlarni targ‘ib qildi, balki o‘zbek xalqining milliy o‘zligini anglash, ijtimoiy-siyosiy hayotda faol ishtirok etish, xalqni uyg‘otish kabi masalalarda ham muhim bosqich bo‘ldi. Behbudiy, Avloniy, Munavvarqori, Fitrat, Cho‘lpon kabi jadid mutafakkirlar xalqni ilg‘or taraqqiyot sari boshlash uchun qalam bilan, sahna bilan, maktab bilan, matbuot orqali kurash olib bordilar. Ular dinni, millatni, ma’naviyatni, erkinlikni yangi tafakkur bilan uyg‘unlashtirishga harakat qildilar.

Bugungi kunda O‘zbekistonning milliy taraqqiyot yo‘li, “Yangi O‘zbekiston” g‘oyasi, fuqarolik jamiyati va ijtimoiy faollik kabi mafkuraviy ustuvor yo‘nalishlar aynan jadidchilik g‘oyalari bilan hamohangdir. Milliy g‘oya – bu xalqni birlashtiruvchi kuch, vatanparvarlikni uyg‘otuvchi mafkura bo‘lsa, jadidchilik harakati ana shu g‘oyaning tarixiy ildizi, mafkuraviy manbai bo‘lib xizmat qilmoqda.

Shu bois, jadidchilik merosini chuqur o‘rganish, uning zamonaviy ijtimoiy-ma’naviy hayotimizdagi o‘rnini belgilash, yosh avlodni ushbu meros asosida tarbiyalash dolzarb masalalardan biri sanaladi. Ushbu maqolada aynan shu jihatlar tahlil etiladi.

Jadidchilik harakati O‘zbekiston tarixida chuqur iz qoldirgan ijtimoiy-siyosiy va madaniy hodisa bo‘lib, uning mazmun-mohiyatini zamonaviy nuqtayi nazardan tahlil qilish milliy g‘oya taraqqiyotining bugungi bosqichlarini anglashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu harakat vakillari o‘z davrining ilg‘or fikrli, zamonaviy dunyoqarashga ega, xalq taqdiriga befarq bo‘lmagan ziyolilari bo‘lib, ular tomonidan ilgari surilgan g‘oyalar bugungi taraqqiyot konsepsiyasining mafkuraviy manbai sifatida qimmatlidir [2-5].

Avvalo, jadidchilik harakatining asosiy mohiyatini to‘g‘ri anglash lozim: bu harakat diniy islohot emas, balki millatni ma’rifat va zamonaviy bilimlar orqali uyg‘otishga qaratilgan madaniy-ma’rifiy va ijtimoiy harakatdir. Jadidlar xalq orasida savodsizlik, johillik, xurafat va qoloqlikka qarshi kurashdilar. Ular maktab islohoti, matbuot, teatr, adabiyot, ijtimoiy faollik orqali millatni uyg‘otishga harakat qildilar. Shunday yo‘l bilan ular zamonaviylik, erkin tafakkur va intellektual yuksalishga yo‘l ochdilar.

Zamonaviy O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan ijtimoiy-ma’naviy islohotlar, yoshlar tarbiyasiga qaratilayotgan e’tibor, ilm-fanga, innovatsiyaga asoslangan taraqqiyot yo‘li aynan jadidlarning orzulari bilan uyg‘unlikda kechmoqda. Masalan, Mahmudxo‘ja Behbudiyning “Yangi maktab – yangi jamiyatning kalitidir” degan fikri bugungi kunda “Yangi O‘zbekiston – yangi ta’lim tizimi” g‘oyasida o‘z aksini topmoqda. Avloniyning “Ma’rifatsiz millat – ojiz millatdir” degan gapi esa bugungi ta’lim islohotlarining ma’naviy poydevori hisoblanadi [6-8].

Shu jihatdan olib qaraganda, milliy g‘oya tushunchasi mazmunan keng va ko‘p qirrali bo‘lib, u o‘z ichiga tarixiy xotira, ma’naviy meros, milliy qadriyatlar, istiqlol mafkurasi, vatanparvarlik, ijtimoiy adolat, ijtimoiy faollik, ma’rifatparvarlik kabi tushunchalarni qamrab oladi. Jadidlar ana shu tushunchalarning amaliy ifodasini yaratishga harakat qilganlar. Bugun esa bu qadriyatlar davlat siyosatining mafkuraviy asosi sifatida mustahkamlanmoqda [9].

Muhokama jarayonida yana bir muhim jihat shuki, jadidchilik g‘oyalari zamonaviy global muammolarga javob bera oladigan salohiyatga ega. Masalan, hozirgi globallashuv, ma’naviy tahdidlar, g‘oyaviy bo‘shliq kabi muammolar fonida jadidlar

targ‘ib qilgan milliy o‘zlikni anglash, madaniyat va tarixni qadrlash, ma’naviy immunitetni kuchaytirish kabi g‘oyalar dolzarb bo‘lib qolmoqda. Jadidlar harakati aynan xalqning o‘zligini unutmasdan, dunyo rivojidan orqada qolmaslikka undagan.

Tahlillar shuni ko‘rsatmoqdaki, jadidchilik harakati faqat tarixiy hodisa emas, balki hozirgi kunda ham amaliy qimmatga ega bo‘lgan ijtimoiy-mafkuraviy tizimdir. Bu harakatning g‘oyalari, uslubi, yondashuvi zamonaviy milliy g‘oya shakllanishida muhim manba vazifasini bajarmoqda. Shu sababli, ushbu merosni chuqur o‘rganish, uni hozirgi ta’lim tizimiga integratsiya qilish, yosh avlod ongiga singdirish dolzarb va zaruriy vazifadir [10].

Natijada, jadidchilik faqat o‘z davri uchun emas, balki bugungi mustaqil O‘zbekiston jamiyatining mafkuraviy asoslarini belgilashda, fuqarolik jamiyati qurishda, innovatsion tafakkur egalarini tarbiyalashda, milliy birlik va ma’naviy yuksalishni ta’minlashda ham beqiyos ahamiyat kasb etmoqda. Uning g‘oyalari bugungi “milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari” bosqichining ruhiy-ma’naviy asosidir. Shuning uchun ham jadidlar merosi – zamonaviy O‘zbekistonning milliy g‘oya va mafkurasini boyituvchi, mustahkamlovchi bebaho manbadir.

**Xulosa.** Jadidchilik harakati o‘z davrining eng dolzarb muammolariga javob bo‘la olgan, xalqning tafakkurini, ma’naviyatini va ijtimoiy ongini o‘zgartirishga qaratilgan chuqur ildizlarga ega bo‘lgan mafkuraviy oqim sifatida tarixda chuqur iz qoldirdi. Ushbu harakat vakillari tomonidan ilgari surilgan ta’lim-tarbiya, milliy uyg‘onish, o‘zlikni anglash, taraqqiyot, ijtimoiy faollik, erkin fikrlash kabi g‘oyalar bugungi zamonaviy O‘zbekistonning milliy g‘oyasida o‘z aksini topmoqda.

Bugungi kun talablari – bilimli, ma’rifatli, vatanparvar, fuqarolik pozitsiyasiga ega, ijtimoiy faol yosh avlodni tarbiyalash bo‘lsa, bu yo‘lda jadidlar merosi bebaho manba sifatida xizmat qilishi shubhasizdir. Ularning g‘oyaviy merosi “Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari” degan ustuvor yo‘nalish bilan bevosita bog‘liq bo‘lib, hozirgi islohotlar mazmuniga hamohangdir.

Shu bois, jadidchilik harakatining ilmiy-nazariy asoslarini o‘rganish, uning tarixiy va zamonaviy ahamiyatini chuqur tahlil qilish, uni yosh avlod ongiga singdirish – nafaqat ilmiy, balki mafkuraviy va pedagogik vazifa sifatida ham dolzarbdir. Bu meros milliy g‘oyamizni mustahkamlash, jamiyatning barqarorligini ta’minlash, ma’naviy xavfsizlikni kuchaytirishda muhim omil bo‘lib xizmat qilmoqda.

## Adabiyotlar.

1. Abduqodirov, A. (2018). *Jadidlar merosi va milliy taraqqiyot*. Toshkent: Fan.
2. Karimov, I. A. (2008). *Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch*. Toshkent: Ma’naviyat.
3. Madrahimov, A. (2017). Jadidchilik harakati va zamonaviy g‘oyaviy jarayonlar. *Ma’naviyat va zamon*, 2(45), 22–27.

4. To‘laganov, X. (2020). Jadidchilik harakatining milliy o‘zlikni anglashdagi o‘rni. *Milliy tiklanish*, 1(12), 15–21.
5. Usmonov, X. (2019). O‘zbek jadidchiligining ijtimoiy-falsafiy asoslari. *Falsafa va huquq*, 4(32), 44–50.
6. Xushvaqtov, S. (2021). Jadidlar merosi va zamonaviy ta’lim. *Ta’lim va innovatsiyalar*, 3(8), 67–72.
7. Yusupov, B. (2022). Milliy g‘oya va mafkura: nazariy asoslar va rivojlanish yo‘llari. Toshkent: Iqtisodiyot.
8. Qodirov, A. (2020). Jadidchilikning g‘oyaviy-mafkuraviy asoslari va ularning dolzarbligi. *Milliy g‘oya va ma’naviyat*, 2(6), 10–16.
9. Xasanov, D. (2021). Jadidchilik harakati va milliy g‘oya integratsiyasi. *Jamiyatshunoslik*, 1(4), 35–42.
10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Strategik va mintaqalararo tadqiqotlar instituti. (2021). *Milliy g‘oya va zamonaviy jamiyat: mafkuraviy yondashuvlar*. Toshkent: SMI nashriyoti.